

INTERNATIONALE PROTOCOLLEN ONTWIKKELD

Welbevinden is de dieren aan te zien

Sinds kort kan het welbevinden van dieren op elke boerderij in de wereld objectief worden vastgesteld. Dat is het resultaat van het project Welfare Quality, onder leiding van Harry Blokhuis van Wageningen UR. De vleessector bejubelt het werk van de wetenschappers. Over de invoering van het ontwikkelde protocol in de praktijk bestaat nog geen consensus. **TEKST RENÉ DIDDE ILLUSTRATIE KAY COENEN**

Het welzijn van landbouwhuisdieren zal niet langer worden bepaald door strikt bepaalde oppervlaktematen van hok of kooi of vierkante meters uitlooppriimte, maar aan de hand van concrete metingen aan het lichaam en het gedrag van koe, kip of varken. Hoe gezond een dier is, of het honger of kou lijdt en of het agressief gedrag vertoont, wordt nu voor het eerst vastgesteld op grond van ondubbelzinnige metingen. Het onlangs afgeronde project Welfare Quality heeft een concreet protocol opgeleverd waarmee de mate van welbevinden van het dier op elke boerderij in de wereld kan worden vastgesteld. Spin in het web van het dierenwelzijnsonderzoek is Harry Blokhuis, van origine etholoog bij Wageningen UR Livestock Research, en thans hoofdzakelijk werkzaam aan de Zweedse landbouwuniversiteit in Uppsala. Blokhuis was gedurende vijf jaar de projectcoördinator die niet alleen contact onderhield met honderden wetenschappers maar ook diverse vertegenwoordigers van de agrarische keten betrok bij het Europese dierenwelzijnsproject. 'Dit nieuwe systeem helpt zeker in de verdere verbetering van het welzijn van landbouwhuisdieren', concludeert hij. 'Hoe de boer omgaat met de dieren in zijn stal komt nu directer en scherper aan het licht dan in geval van uniforme regels over zoveel vierkante centimeter kippenkooi of zoveel varkens of koeien per tien vierkante meter

stalruimte', zegt Blokhuis. 'De boer wordt bovendien geprikkeld in zijn vakmanschap en innovatiedrang.'

MINDER UITWASSEN

Dierenwelzijn is de laatste jaren overal in Europa een issue van formaat geworden, zeker in Nederland waar – als enige land ter wereld – zelfs een Partij voor de Dieren in het parlement is gekozen. En er is meer. Verschillende ngo's hebben vleeswijzers uitgebracht waarin de consument in één oogopslag kan zien of het vlees deugt. Supermarkten bieden naast conventioneel vlees steeds meer scharreelproducten of biologisch vlees aan.

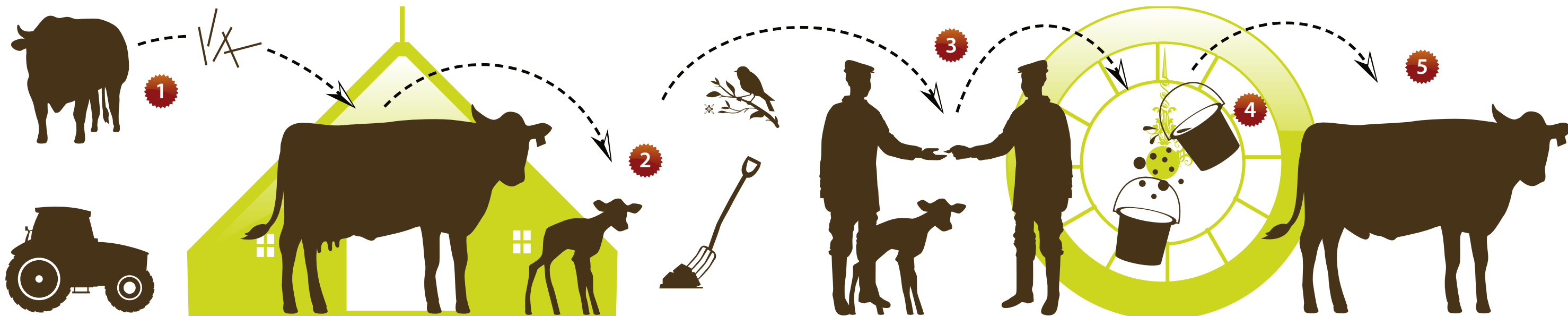
Massale uitbraken van ziekten als monden-klauwzeer, de gekkekoeienziekte BSE, varkenspest en sinds kort met stip de Q-koorts en de gevolgen voor de geiten- en schapehouderij zijn mede debet aan de maatschappelijke onrust. Al heeft de bedrijfsgrootheid geen bewezen relatie met de kans op uitbraken van dierziekten, wel met de omvang van de consequenties ervan. 'Zowel de agrarische sector als de landbouwwetenschap is er uitstekend in geslaagd de voedselproductie tot grote hoogte op te stuwten, maar heeft verzuimd met de consumenten te communiceren over de manier waarop deze prestatie tot stand is gekomen', analyseert Harry Blokhuis. 'Als de agrarische sector in de loop der jaren meer voeling had gehouden



HARRY BLOKHUIS,
projectleider Welfare
Quality, vanuit Wageningen
UR Livestock Research

'Hoe de boer omgaat met zijn dieren komt nu scherper aan het licht'

met de consument was er wellicht sprake geweest van een minder intensieve landbouw met minder uitwassen als legbatterijkippen en kistkalveren.' Blokhuis en de zijnen stellen nu voor de dieren te meten op de afwezigheid van honger en dorst, of ze comfortabel rusten en op de afwezigheid van koude of hitte. Ze worden bekeken op hun bewegingen en de afwezigheid van verwondingen, ziekten en pijn. >





HENNY SWINKELS,
directielid VanDrie Group,
marktleider in kalfsvlees

‘We kunnen op basis van harde feiten de werkelijke toestand van het welzijn van de kalveren laten zien’

Ten slotte wordt de maat genomen op een viertal gedragsuitingen, zoals de afwezigheid van agressief gedrag, het vertonen van sociaal gedrag en positieve emoties en een goede verhouding tot mensen. ‘Voor de meeste onderwerpen is het gelukt betrouwbare meet-protocollen op te stellen’, zegt Blokhuis. ‘Honger meten we door vast te stellen of een dier te mager is, en vervolgens aan de hand van foto’s een waardering aan te brengen.

Kou bij bijvoorbeeld kippen nemen we waar als ze dicht op elkaar zitten. Wanneer ze daarentegen hijgen en met hun vleugels bewegen, hebben ze het te warm.’ Alleen de ‘afwezigheid van dorst’ ontbeert een treffende parameter, dus daar moeten de inspecteurs de drinkbakken tellen en kijken of de dieren toegang hebben tot voldoende water.

VERGELIJKINGEN MAKEN

Het systeem is de afgelopen jaren op zevenhonderd bedrijven getest op drie diersoorten, waaronder kalveren en kippen in Nederland. Alle metingen zijn in een model gestopt dat voor elk van de vier principes voedsel, huisvesting, gezondheid en gedrag een totaal-score berekent. ‘Alle vier de principes worden op een schaal van nul tot honderd uitgedrukt’, zegt de onderzoeksleider. Een score van meer dan tachtig is excellent, zestig tot tachtig heet beter, twintig tot zestig heet acceptabel en onder de twintig is volstrekt onaanvaardbaar. Ook het totaalresultaat van een bedrijf wordt met deze kwalificaties uitgedrukt. ‘Om bijvoorbeeld in totaal ‘excellent’ te scoren, moet een boer op twee onderwerpen minimaal tachtig punten halen en op de resterende twee zestig punten’, aldus Blokhuis. Een dergelijke methodiek biedt niet alleen boeren en retailers als Albert Heijn of McDonald’s de mogelijkheid zich met elkaar te vergelijken (benchmark), het kan ook de onderligger worden voor dierenwelzijnsbeleid.

‘Je kunt het wettelijk minimum bijvoorbeeld op veertig punten stellen voor alle vier de principes en er doelen aan koppelen voor bijvoorbeeld vijftig punten in 2020. Ook binnen de Wereldhandelsorganisatie WTO kan het protocol een rol spelen’, aldus Blokhuis, die benadrukt dat het hem allereerst om de wetenschappelijke fitnesses is te doen. ‘Wat ermee gebeurt, is in eerste instantie een zaak van de politiek en het beleid. We proberen als wetenschappers wel te adviseren en te helpen.’ Op het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) meldt beleidsmedewerker Bart Crijns dat er eerst discussie zal plaatsvinden over het welzijnsprotocol. ‘Het is een uniek en zeer betrouwbaar systeem, dat het ondernemerschap van een boer kan prikkelen’, vindt Crijns. ‘Een boer met scharrelkippen in de stal kan het door goed management toch winnen van een boer met vrije-uitloopkippen, waar de kippen meer ruimte hebben.’ LNV gaat praktijkprojecten opzetten om boeren er concreet mee te laten werken. ‘Ook kunnen we in onze rapportage ‘de staat van het dier’ de Welfare Quality-meetpunten verankeren’, zegt Crijns. ‘Of het de grondslag van beleid wordt, hangt mede af van hoe nationale en internationale partijen erover denken.’

BETER LEVEN

Ook de vleesverwerkende sector heeft vertrouwen in Welfare Quality. ‘Het is een

onafhankelijk en objectief instrument waarmee we eindelijk uit de vaak emotionele discussie kunnen geraken’, zegt Henny Swinkels, directielid van de VanDrie Group in Apeldoorn. De VanDrie Group is marktleider in kalfsvlees. Jaarlijks laat het één miljoen kalveren slachten. In Nederland zijn 2400 bedrijven met kalveren. De VanDrie Group hanteert sinds begin 2009 het Beter Leven-systeem waarmee de Dierenbescherming het dierenwelzijn op een bedrijf bepaalt. ‘De normen voor deze kalveren gaan veruit boven de wettelijke eisen, met name op het hemoglobinegehalte van het bloed, het transport en het voer. Geen kalf wordt zogenaamd bloedarm gehouden.’

NIEUWE REGELGEVING

Als het systeem in de gehele EU wordt ingevoerd, zou regelgeving op basis van de Welfare Quality-criteria tot de mogelijkheden behoren, aldus Swinkels. ‘Zeker als we als sector de ruimte krijgen om naar de beleidsdoelstellingen toe te groeien en investeringen niet voor niets zijn gedaan.’ De Nederlandse kalfsvleessector speelde een rol in de testfase van Welfare Quality. ‘We gaan nu op grond van de verkregen databestanden kijken welke parameters het meest resultaat bieden om het dierenwelzijn te verhogen. Dat doen we

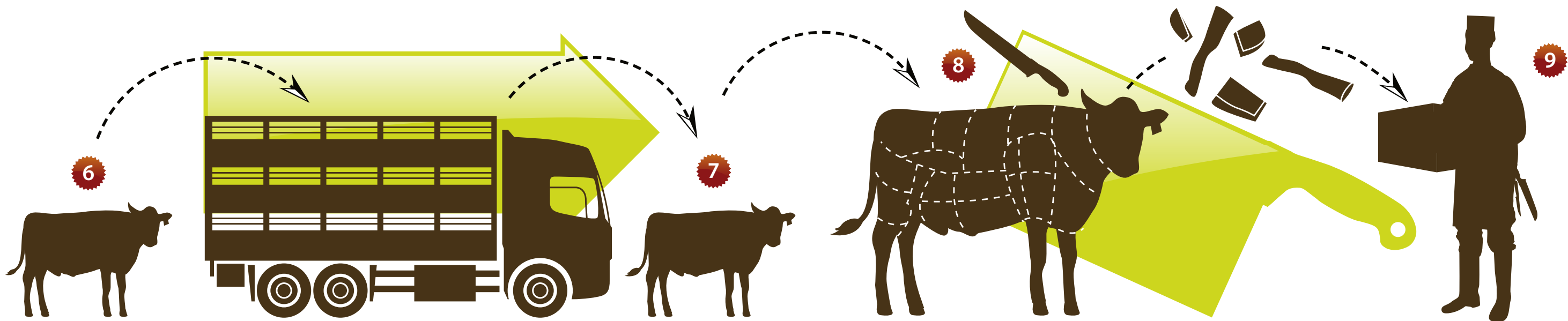
overigens niet alleen bij de kalverhouders, maar ook tijdens het transport en op de slachterijen.’

LOGO

Of het tot een Welfare Quality-logo moet komen, vindt Swinkels geen onderwerp van de vleessector. ‘We kunnen zeker beter communiceren en op basis van harde feiten de werkelijke toestand van het welzijn van de kalveren laten zien. De supermarkten en de Dierenbescherming moeten kijken of een Welfare Quality-logo op een vleesproduct mogelijkheden biedt om met consumenten te communiceren over het dierenwelzijn.’ Albert Heijn denkt van wel. ‘We werken al met het Beter Leven-keurmerk van de Dierenbescherming en het is heel goed denkbaar dat de objectieve criteria van Welfare Quality met dit label worden geïntegreerd’, zegt Aldin Hilbrands, manager productintegriteit bij het moederconcern van Albert Heijn Ahold en verantwoordelijk voor voedselveiligheid, milieu, sociale aspecten en dierenwelzijn bij onder meer de eigen-merkproducten van het supermarktconcern. Ook Hilbrands looft het Welfare Quality-systeem als een wetenschappelijk verantwoorde manier om de feitelijke conditie van het dier in kaart te brengen. Hij heeft ook kritiekpunten. ‘Ik denk dat er een Rolls-Royce is ontworpen, terwijl een Volkswagen volstaat’, zegt Hilbrands. Volgens Hilbrands is het zaak om de >

VIJF CRITERIA VOOR DIERENWELZIJN

Dierenwelzijn gaat over het lichamelijk en geestelijk welzijn van dieren. Vijf ‘vrijheden’ staan daarbij centraal. De afwezigheid van honger en dorst, geen ongemak ondervinden, geen stress en angst, geen pijn, verwondingen of ziekten en normaal gedrag kunnen vertonen. De Nederlandse overheid vindt dat het welzijn van landbouwhuisdieren verder moet worden verbeterd en heeft een Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren ter beschikking. Daarin staan regels op het gebied van het houden, vervoeren en slachten van dieren. Kistkalveren zijn sinds 2008 verboden, voor vleeskuikens komen dit jaar regels, legbatterijen worden per 2012 verboden, het houden van zeugen in éénlingboxen is in 2013 verboden. Belangrijke items in de veehouderij zijn verder: ruimtegebrek en verveling van dieren, kalveren direct weghalen bij de koe, transport van kalveren, keizersneden bij dikbullen, snavelpikken bij leghennen, ruimte voor vleeskippen, castratie van biggen, couperen van staarten bij varkens, bedwelmen van dieren en transporteren van dieren over lange afstanden.





BERT VAN DEN BERG,
beleidsmedewerker bij
de Dierenbescherming

'Ik denk dat het dierenwelzijn moet meeliften in andere kwaliteitsdoelen zoals voedselveiligheid en milieu'

uitvoerige protocollen te combineren tot een wat hij noemt 'ijsbergindicator'. Hilbrands: 'Daarmee bedoel ik dat we tot één of twee doorslaggevende indicatoren komen waarvan je zeker weet dat wanneer een boer of slachterij daar een onvoldoende scoort, er ook op andere welzijnsriteria van alles mis is.' Volgens hem moet het mogelijk zijn om een top 5 van criteria vast te stellen die geldig zijn voor de zes belangrijkste dier-

groepen. 'We gaan daar in het European Animal Welfare Platform, een platform voor de industrie, verder aan werken. Want het huidige protocol is ingewikkeld en duur. Wellicht was er een eenvoudiger protocol uit de bus gerold wanneer ze eerder met industrie en handel in overleg waren getreden. Dat zou wellicht een praktisch protocol kunnen zijn, dat aanhaakt bij de vele kwaliteitscontroles die boeren en industrie al ondergaan op het gebied van arbeidsomstandigheden, milieu en voedselveiligheid.' Die kritiek is Klaas Johan Osinga uit het hart gegrepen. 'Heb je die protocollen gezien?', vraagt de beleidsmedewerker van LTO-Nederland, die onder andere dierenwelzijn in zijn portefeuille heeft. 'De protocollen lijken op die ouderwetse, duimdikke collegedictaten. Wil het aanslaan in de boerenpraktijk van alledag, dan moet het echt eenvoudiger. Bovendien moet het op vrijwillige basis worden ingevoerd in de hele Europese Unie', aldus Osinga, die net als Hilbrands van Ahold eerder betrokken had willen worden bij de totstandkoming van het Welfare Quality-protocol. 'Nu zijn we af en toe eens geconsulteerd, terwijl het alleen al voor het draagvlak voor een verdere verbetering van het dierenwelzijn in de sector beter was geweest als we van meet af aan partner waren geweest.' De vertegenwoordiger van LTO ziet ook op tegen de kosten

en de papieren rompslomp. 'Alleen al de nulmeting kost enkele uren. Doe eens drie uur per bedrijf à raison van honderd euro per uur. Er zijn één miljoen melkveehouders in de Europese Unie. Alleen al de nulmeting kost deze sector 300 miljoen euro. Wie gaat dat betalen?'

EUROPESE CONSENSUS

Als het protocol wordt ingevoerd, zullen de kosten van de metingen worden doorberekend in de prijzen, denkt Bert van den Berg, beleidsmedewerker van de Dierenbescherming. Behalve de directe en uitgebreide metingen aan het dier noemt Van den Berg het een strategisch voordeel dat vrijwel elke EU-lidstaat vertegenwoordigd was in het Welfare Quality-project. 'Wetenschappers, maar ook nationale overheden en stakeholders kunnen het systeem niet zomaar afdoen als een vinding van een ander land. Er is Europese consensus.' Niettemin erkent ook de Dierenbescherming dat aan de praktische toepasbaarheid van het veelomvattende protocol voetangels en klemmen zitten. 'De metingen vergen veel tijd en dus veel geld', valt Van den Berg onder meer LTO Nederland en Ahold bij. 'Ik kan me situaties voorstellen dat er slechts met doorslaggevende elementen uit het protocol wordt gewerkt. Ook denk ik dat het dierenwelzijnsaspect moet meeliften in andere kwaliteitsdoelen zoals voedselveiligheid en milieu.'

WELFARE QUALITY

Het project Welfare Quality, ter verbetering van dierenwelzijn in de voedselketen, liep van mei 2004 tot en met oktober 2009. Aan dit onderzoeksprogramma deden 44 onderzoeksinstituten en universiteiten mee, waaronder Wageningen UR. Het merendeel was afkomstig uit Europa, maar ook

instellingen uit Latijns-Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland waren van de partij. Het grotendeels door de Europese Commissie gefinancierde onderzoeksproject kostte achttien miljoen euro.

Meer informatie over het project:
www.welfarequality.net/everyone

Volgens Van den Berg zou bij de intake van een boerenbedrijf of slachthuis een uitgebreide meting moeten plaatsvinden. 'Later kan dan worden volstaan met het – eventueel steekproefsgewijs – toetsen van enkele cruciale kenmerken', aldus Van den Berg. Ook bij de introductie van een geheel nieuw veehouderijsysteem zou uiteraard het uitgebreide protocol op de vinding moeten worden losgelaten.

WEBCAMS

De Dierenbescherming wacht de verdere ontwikkelingen af, zowel van de wetenschappers als van de overheid als van de sector. 'Tot die tijd gaan wij gewoon door met ons Beter Leven-kenmerk. Beter iets dan niets', zegt Van den Berg. 'De Dierenbescherming wordt nationaal en internationaal door consumenten gezien als een betrouwbare instantie. Dus als wij zeggen

dat het welzijn in de haak is, is dat zo. Per slot van rekening hebben we de kalveren uit de kist in de groep gekregen en eten ze nu ook ruwvoer.' Harry Blokhuis erkent dat de metingen veel tijd vergen. 'We weten nog niet nauwkeurig met welke frequentie de controles moeten worden uitgevoerd. Een mogelijke tijd- en geldbesparing is het gebruik van webcams. Elektronische analyse van de beelden van de dieren vervangen dan de menselijke waarnemingen die met foto's worden vergeleken. Hier wordt volop onderzoek aan gedaan. Ook opties als 'ijsbergcriteria' of een uitgebreide nulmeting gevolgd door een beperkte screening onderzoeken we.' Blokhuis is er eveneens voorstander van het dierenwelzijnsprotocol te laten meelopen met de algemene certificatie van aanpalende thema's als voedselkwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu. In een vervolgprijs zal een aantal



ALDIN HILBRANDS,
manager productintegriteit
Albert Heijn Ahold

'Ik denk dat er een Rolls-Royce is ontworpen, terwijl een Volkswagen volstaat'

gesignaleerde knelpunten nader worden bekeken. Ook worden drie nieuwe diergroepen getest: schapen, kalkoenen en paarden. Bij de laatste twee speelt Wageningen UR een belangrijke rol. 'Misschien,' zegt Blokhuis, 'hebben we een Rolls-Royce ontworpen. Maar ik denk dat het van belang is over een degelijke basis te beschikken en vandaaruit te vereenvoudigen. Het is betrouwbaarder om vanuit een Rolls een Volkswagen te ontwikkelen dan andersom.' ■

